

## MOMBASA

Kenya'da tarihi liman şehri  
ve aynı ismi taşıyan ada.

Mombasa adası Doğu Afrika'da Hint Okyanusu kıyısındaki bir koy içinde yer almaktadır. Aynı adla anılan şehrin bir kısmı, toplam 14 km<sup>2</sup>'lik yüzölçüme sahip mercan kayalığından oluşan bu ada üzerinde, bir kısmı da 800 m. açığındaki kıyıda bulunmaktadır. İki kesim köprülerle birbirine bağlanır. Mombasa'nın, adanın yerli halkı Sevâhîlîler'in dilinde "gizli" anlamına gelen *fitadan* veya "perdelenmiş burun" mânâsındaki *mvitadan* türediği ileri sürülmektedir. Adanın yerli halkını meydana getiren on iki kabileden Vamvita'nın ismi Araplar'ın burasını Mifita diye adlandırmalarında etkili olmuştur.

Tarihi II. yüzyıla kadar giden Mombasa hakkındaki en eski bilgiler, adanın Arap tüccarların Doğu Afrika kıyılarındaki ilk uğrak yerlerinden biri olduğunu göstermektedir. Şehrin ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemekle beraber kaynaklarda Emevî Halifesi Abdümelik b. Mervân'ın 75 (694) yılında Suriyeli Araplar'ı Doğu Afrika sahillerine gönderdiği ve onların başta Mombasa olmak üzere Pate, Melindi, Zengibar ve Kilve şehirlerini kurduğu belirtilmektedir. Abbâsîler'in iktidarı ele geçirmesinden sonra bazı Emevî aileleri bu bölgeye sığınmış, 189'-da (805) Hârûnürreşîd'in hilâfeti sırasında Mombasa, Pemba ve Kilve'nin de içinde bulunduğu Bilâdüzzünûc denen bölgeye askerî birlikler ve valiler gönderilmiştir.

Araplar ve Sevâhîlîler dışında Mombasa'da en büyük topluluk olan İranlılar, X. yüzyılda Hasan b. Ali eş-Şîrâzî idaresinde adaya gelerek bir hânedan kurmuş ve yönetimi yüzyıllar boyunca ellerinde tutmuşlardır. Adayı ziyaret eden XII. yüzyıl İslâm coğrafyacılarından İdrîsî Mombasa'nın (Menbese) küçük bir yerleşim yerinden ibaret olduğunu ve şehirde zenciler kralının yaşadığını söyler. İdrîsî'nin, adanın sahile iki günlük mesafede bulunduğunu ve halkının demir madeni işlettiğine dair verdiği bazı bilgiler şüpheli karşılanmıştır. Bölgeden bahseden XII. yüzyıl Arap tarihçileri burada bir zenci sultanlığının hüküm sürdüğünü ifade etmişlerdir. Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229) kendi döneminde Mombasa'nın önemli bir liman şehri olduğunu belirtmektedir.

Mombasa hakkında ayrıntılı bilgi veren İbn Battûta'nın söyledikleri kendisin-

den sonraki dönemlerde buradan bahsedilen eserlere kaynak olmuştur. İbn Battûta, 731 (1331) yılında Makdişu'yu ziyaret ettikten sonra Kilve'ye gitmek üzere bindiği gemiyle Bilâdisevâhil dediği kıyıdaki ülkelerden Mombasa (Membessâ) adasına uğradığını, burada muz ve portakal ağaçlarıyla zeytin büyüklüğünde tatlı bir meyvesi olan "cemûn" ağaçlarını gördüğünü, halkın tarımla uğraşmayıp tahıl ihtiyacını sahilin diğer yerleşim bölgelerinden temin ettiğini söyler. Ayrıca Mombasalılar'ın Şâfîî mezhebine mensup din-dar kimseler olduğunu ve mescidlerini ahşaptan inşa ettiklerini kaydeder.

XII-XVI. yüzyıllarda Mombasa ve Melindi'den hareket eden müslüman denizciler, Hint Okyanusu'ndaki seyahatleri sırasında ilişki kurdukları Çinliler'den pusula kullanımını öğrenip rüzgârlar hakkında bilgileri alarak denizciliğin gelişmesine büyük katkı sağladılar. Uğradıkları yerlerdeki hayvan türleri ve bitki çeşitleriyle ilgili bilgi edindiler. XVI. yüzyılın başlarında Portekizliler Mombasa'ya geldiklerinde onların bu bilgilerinden faydalanmışlardır. XV. yüzyılda Çin ile münasebet kuran Mombasa sultanı Çin imparatoruna hediye olarak bir zürafa göndermiş, buna karşılık almış iki gemi ve 37.000 kişiden oluşan Çin donanması tarafından teşekkür amacıyla ziyaret edilmiştir. Mombasa ile Kilve Sultanlığı arasında münasebetlerin bulunduğu, 1506'da Portekiz kralına yazılan bir rapordan anlaşıl-makta ve Kilve Sultanlığı'nın Mombasa'ya ait gemilerden vergi aldığı belirtilmektedir.

Vasco da Gama'nın 7 Nisan 1498'de Mombasa önüne gelmesi bölge tarihini değiştirecek hadiselerle sebep oldu. Halkın tepkisinden korktuğu için karaya çıkmayan Vasco da Gama, Mombasa'nın rakibi konumundaki Melindi sultanından yardım almak için Melindi'ye gitti. Bir Avrupalı olarak Mombasa hakkındaki ilk bilgiler ona aittir. 1500'de Pedro Alvarès Cabral kumandasındaki Portekiz donanması Mombasa önüne kadar geldi. Beş yıl sonra, Hindistan'da bulunan birinci kral nâibi Francisco d'Almeida kumandasındaki yirmi gemiden meydana gelen Portekiz donanması Sûfâle ve Kilve'nin ardından 1505'te Mombasa'yı da ele geçirdi. Mombasa sultanı Portekiz idaresine vergi vermek mecburiyetinde kaldı. Mozambik merkezli Etiyopya, Arabistan ve Mombasa adlı üç eyaletten oluşan Doğu Afrika'daki Portekiz sömürgesinin ida-

resi kral tarafından 1508 yılında Duarte da Lemos'a verildi.

Portekiz kraliyet ticareti memuru sıfatıyla Doğu Afrika sahillerinde görev yaptığı sırada Mombasa'ya uğrayarak (1516) burası hakkında bilgi veren Duarte Barbosa şehrin taştan yapılmış badanalı evleri, güzel caddeleri ve gösterişli meydanları bulunduğunu, ahalisinin bal, bal mu-mu ve fildişi ihraç ettiğini belirtmekte, müslüman halktan Moors diye bahsetmektedir. Onun ifadesinden, daha önce ziraatla meşgul olmadığı bilinen ahalinin bu dönemde pirinç ve ak darı ektiği, portakal, limon, nar, hint inciri ve çok sayıda sebze yetiştirdiği anlaşılmaktadır.

1528'de Mombasa'ya saldıran Portekiz'in Hindistan valisi Nuno da Cunha'ya karşı kullanmak üzere Mombasa sultanı Afrikalı 5000 yerli okçuyu şehre getirdiği gibi bir Portekiz gemisinden aldığı topu kaleye yerleştirerek şehri savunmaya çalıştı. Birkaç ay süren kuşatma sonunda Nuno da Cunha Mombasa'yı ikinci defa ateşe verdi. Bu olayın ardından Mombasalılar yaklaşık elli yıl Portekizliler'e karşı ciddi bir direniş gösteremediler.

Hint denizi kaptanlığı görevinde de bulunan Pîri Reis, *Kitâb-ı Bahriyye*'de Habeş ve Makdişu ülkeleri hakkında bilgi verirken Makdişu'nun hâkimiyet sınırları içine Melindi ve Kilve ile birlikte Mombasa (Membâse) şehrinde de bahsetmekte ve ahalisinin Şâfîî olduğunu belirtmektedir.

XVI. yüzyılın sonlarında Doğu Afrika müslümanları bölgede Portekiz varlığına nihayet vermek için yeniden direnişe geçtiklerinde Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa'dan yardım istediler. Bunun üzerine Kızıldeniz'deki Osmanlı donanması Melindi'den kereste getirmekle görevlendirildi. Emîr Ali Bey 1585'te iki kadirga ile Portekizliler'e karşı denize açıldıysa da kadirgalardan biri ârızalı olduğu için seferden alıkonuldu. Osmanlılar'ın yanında yer alan Doğu Afrika sahillerindeki sultanlar, çok sayıda küçük tekneyle tek kadirgalı birliği destekleyip yola devam etmesine yardımcı oldular. Makdişu, Brava, Lamu, Pemba ve Mombasa Osmanlı Devleti'ne bu sırada bağlandı. Aynı dönemde Kızıldeniz'e açılan Portekiz donanması herhangi bir başarı elde edemediği gibi gemilerinden biri Ali Bey'in eline geçti. 1589'da emrindeki dört kadirga ve bir yelkenliyle yeniden Doğu Afrika sahillerine gönderilen Ali Bey'e, Portekiz işgali altındaki Melindi sultanı hariç sahil şehirlerindeki bütün müslüman sultanlar bağlılıklarını bildire-

## MOMBASA

rek yardımcı oldular. Bu sırada kendileri denizden yola çıkıp Zambeze nehri kenarında yaşayan Zimba kabilesini karadan harekete geçiren Portekizliler Kilve'yi işgal ettiler. Daha sonra Mombasa'ya yönelmeleri üzerine Ali Bey kumandasındaki donanma şehri Zimba kabilesinin istilasından korumaya çalıştı.

Goa'daki Portekiz kral nâibi, Emîr Ali Bey'in Doğu Afrika sahillerinde olduğunu öğrenince on sekiz gemiden oluşan filoyu Osmanlı donanmasını yok etmek için kardeşi Thomas da Sousa Couhinto'nun emrine verdi. Portekiz donanmasının Brava'ya yaklaşması üzerine Osmanlı filosu Mombasa'ya geçti. 5 Mart 1589'da adanın girişini kapatan Portekiz donanması şehri bombalayıp limandaki Türk donanmasını yaktı. Şehrin savunulduğu kaleyi de ele geçiren Portekizliler, Mombasa'yı XVI. yüzyıl içinde üçüncü defa yakıp yıktılar. Anakaraya çıkmak zorunda kalan Osmanlı askerleri Zimba kabilesinin saldırısına uğradı ve tamamı öldürüldü. Emîr Ali Bey esir edilerek Lizbon'a götürüldü. Osmanlı Devleti'nin Hint Okyanusu'ndaki son başarılı hamlesinin bu şekilde neticelenmesinin ardından yardım bekleyen Mombasa ve diğer şehirlerdeki müslümanlar uzun yıllar Portekiz sömürge idaresi altında yaşamak mecburiyetinde kaldılar.

Portekizliler, Türkler'in Mombasa'ya yardım filosu göndermesinin Doğu Afrika sahillerinde kendileri aleyhine sonuçlandığını görerek Melindi'deki deniz üsünü Mombasa'ya naklettiler ve burada Sevâhilî dilinde Ngome (müstahkem sur) denilen, kendilerinin Fort Jesus (İsâ Kalesi) adını verdikleri, Doğu Afrika'da Avrupalılar tarafından yapılan ilk kale olduğu ileri sürülen küçük bir kale inşa ettiler (1592-1596). Ayrıca daha önce ortadan kaldırdıkları Şîrâzî hânedanının yerine Melin-

di'den bir başka Şîrâzî ailesi getirip reisleri Ahmed'i sultan ilân ettiler. 1594'te Portekizliler'le yeni sultan arasında yapılan antlaşma ile ada iki eşit parçaya ayrıldı. Adanın karaya bakan, denize açılması imkânsız kısmı sultana bırakıldı. 1596'da sultana adanın batısında Kilindini Limanı yakınındaki arazinin bir kısmıyla gümrük gelirlerinin üçte birinden yararlanma imkânı tanındı. Ayrıca onun isteği üzerine kendisine Çin'e ticaret heyetleri gönderme, Kızıldeniz üzerinden her yıl Mekke'ye hac için bir gemi yollama ve Pemba adasını yönetme hakkı verildi. Bu arada Augustin Hıristiyan cemaati 1597'de Mombasa'da bir manastır inşa etti.

1609'da Mombasa sultanının ölümüyle yerine geçen oğlu Hasan, Pemba adası konusunda Portekizliler'le anlaşmazlığa düşüp bir süre Mombasa'yı terkettiyse de daha sonra öldürülerek yerine kardeşi Ahmed sultan ilân edildi. Hıristiyanlaştırılarak Hindistan'ın Goa şehrine gönderilen Ahmed'in oğlu Muhammed Yûsuf 1630'da Mombasa'ya geri dönüp bir süre Portekiz donanmasında çalıştı. Muhammed Yûsuf, 1631'de putperest Mozungulos kabilesinden 300 kişinin desteğini alıp Mombasa'da bulunan Portekiz kapitanı Leitao da Gamboa'yı ailesiyle birlikte öldürdü ve müslüman olduğunu ilân ederek adadaki bütün Portekizliler'i Augustinler'in manastırına kapattı. Manastırda 250 kişiyi bir hafta rehin tuttuktan sonra serbest bıraktı. Müslümanlığı kabul etmeyenleri öldürttü ve Augustin manastırını yıktırdı. Portekizliler 1632'de Mombasa'yı Hindistan'ın Goa şehrindeki idarî merkezlerine bağladılar. Aynı yıl 1000 kadar savaşı ile yeniden Mombasa'ya gelen Portekiz donanması bir yıl süren kuşatmadan bir netice alamayarak geri döndü. Sultan, Portekizliler'in daha sonra tekrar geleceğini bildiği için askerî istihkâmlarını tahrip ederek Kızıldeniz bölgesine gitmek üzere adamlarıyla Mombasa'dan ayrıldı.

1650'de Maskat'ı Portekizliler'in elinden alan Umanlı Ya'rubî hânedanı Mombasalılar için bir ümit kaynağı oldu; Mombasalılar yardım istemek üzere Uman'a bir heyet yolladılar. Bunun üzerine Uman Sultanı Seyf b. Sultan el-Ya'rubî, emîri Şehdâd b. Şehdî'yi 1675'te gizlice Mombasa'ya gönderip durumu kendisine bildirmesini istedi. Sultana bilgi veren Şehdâd büyük bir ordunun başında Mombasa'ya tekrar gönderildi. Şehdâd beş yıl süren savaşın ardından Mombasa'yı Portekiz hâkimiyetinden kurtardı. Bu olayla

birlikte Umanlılar'ın yarım asır sürecek Doğu Afrika sahilleri üzerine seferleri başlamış oldu; Portekizliler'in fildişi ticareti üstünlüğü de Araplar'ın ve Sevâhilîler'in eline geçti. Mombasa'yı on iki yıl bizzat yöneten Emîr Şehdâd, Seyf b. Sultân'ı ziyaret etmek üzere Uman'a gidip iki yıl orada kaldığı sırada yönetimi Nâsır b. Sâlim el-Âmirî'ye bıraktı. Onun ölümü üzerine Mombasa'ya dönerek yedi yıl daha idareyi elinde tuttu. Şehdâd'ın Mombasa'dan ayrılmasından sonra yerine Muhammed b. Osman el-Mezrûî vali tayin edildi.

Ya'rubî hânedanından Uman Sultanı Seyf b. Sultân'ın 1698'de Umanlı Mezrûî kabilesine mensup Nâsır b. Abdullah'ı Mombasa'ya vali olarak göndermesiyle başlayan dönem 1837 yılına kadar devam etti. Mombasa halkı, bir hânedan idaresi kuran bu aileye karşı ciddi sayılabilecek bir direniş göstermedi. Daha sonra Muhammed b. Saîd el-Mâmerî (1729-1730) ve Sâlih b. Muhammed el-Hadramî (1730-1733) Mombasa valisi oldu. Halka kötü davranan Hadramî görevinden alınarak yerine Muhammed b. Osman tayin edildi (1734-1746). Bu arada Ahmed b. Saîd Bû Saîd'in Uman'da Ya'rubî hânedanını yıkmasını fırsat bilen Vali Muhammed b. Osman Mombasa'da bağımsızlığını ilân ettiyse de Ahmed b. Saîd bu duruma müdahale edip valiyi öldürttü, kardeşi Ali b. Osman'ı da hapsettirdi. Bunun üzerine bir Avrupa donanması gelerek Mombasa'yı bombaladı ve valiliğe Ali b. Osman getirildi (1747-1754). Zengibar'ı Bû Saîd hânedanından almak üzere seksen gemilik bir donanmayla yola çıkan Ali b. Osman sefer esnasında yeğeni tarafından öldürüldü. Donanmayı geri götürmeyi başaran ilk vali Nâsır b. Abdullah'ın oğlu Mes'ûd Mombasa'nın yeni valisi oldu. Mes'ûd'un 1779'da vefatının ardından yerine Abdullah b. Muhammed, onun üç yıl sonra ölümü üzerine oğlu Ahmed valiliğe geldi ve bu görevi 1822 yılına kadar yürüttü. Mezrûî hânedanına mensup valiler içerisinde ilk defa melik unvanını kullanan Ahmed b. Muhammed'in yerine geçen ve Lamu valiliği dolayısıyla tecrübeli bir idareci olan oğlu Abdullah, askerî ve idarî bakımdan Mombasa'da düzeni sağladıktan sonra bağımsızlığını ilân etmek istedi. Ancak Zengibar hâkimi Hâmid b. Ahmed Bû Saîd, 4000 asker ve otuz gemiden oluşan bir donanmayla 1822'de Mombasa önlerine geldi. Şehri Bû Saîd hânedanının yönetimine vermek isteyen halk Bombay'daki İngiliz sömürge

Mombasa'yı gösteren 1635 yılına ait bir harita





idaresinden yardım istedi. Bu arada Zengibar donanması Mombasa'yı bombaladı. İngilizler'in kısa süreli bir anlaşma yaparak buraya bir miktar asker yerleştirmeleri üzerine geçici huzur sağlandı. Bütün Saîd ile münasebetlerine daha fazla önem veren İngilizler 1826 yılında Mombasa'dan çekildi. Mezrûî ailesinin hâkimiyetini sürdüren Sâlim b. Ahmed, Mombasa'daki eski bir topu eriterek "buruzulu" denen (Portekizce bazaruco) bir para bastırdı. Şehrin etrafını surlarla çevirdi; Pemba'yı almak amacıyla bir sefer düzenlediyse de başarısız kaldı. Onun 1835'te ölümünün ardından yerine oğlu Râşid geçti. İki yıl sonra merkezini Zengibar'a taşıyan Uman Sultanı Seyyid Saîd, bütün Doğu Afrika sahilleri gibi Mombasa'daki muhalifleri de kendi safına çekerek şehri sınırlarına kattı ve Mezrûî hânedanına son verdi (1837). Zengibar Sultanı Bergaş b. Saîd, 1887'de Mombasa'yı British East Africa Company'ye kira karşılığında İngilizler'e devretti. Şehir, İngiltere tarafından 1895 yılında bilfiil işgal edilinceye kadar Uman Arapları'nın elinde kaldı. İngilizler aynı yıl içerisinde buradan Uganda'ya uzanacak olan demiryolu projesini başlattılar. 12 Aralık 1963'te Kenya Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Mombasa İngiliz sömürgesi olmaktan kurtuldu.

Mombasa çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda XII-XIII. yüzyıllar arası İslâmî döneme ait bazı seramik kalıntıları bulunduğu gibi Portekiz devrine ait eski eserlerden başta İsa Kalesi olmak üzere sadece birkaçının izine rastlanmaktadır. Mezrûî valileri tarafından ikametgâh şeklinde kullanıldığı dönemde yeni ilâveler yapılan kale Portekiz-Arap mimarisinin ortak özelliklerini taşımaktadır. Kale 1835-1895 yılları arasında Mombasa'ya yerleşen Uman birliği tarafından garnizon, İngiliz sömürgeciliği döneminde (1895-1958) hapisane olarak kullanılmış, bağımsızlık sonrasında müzeye çevrilmiştir.

Mezrûî hânedanı XIX. yüzyılda Mombasa'nın bir kültür merkezine dönüşmesini sağlamış ve çok sayıda ilim adamının yetişmesini desteklemiştir. Mâcid b. Câbir er-Recebî, Muhammed b. Ahmed b. Şeyh el-Membâsî, Suûd b. Baîd el-Ma'merî, Muyaka b. Muviyî Hacı, 1937-1947 yıllarında Kenya başkadılığı yapan ve kendi aile tarihi konusundaki eserleriyle tanınan Şeyh Emîn b. Ali el-Mezrûî bu dönemde yetişen âlimlerdendir. Mezrûî, Sevâhiîl dilinde ilk dinî eserleri kaleme aldığı gibi iki dilde (Arapça - Sevâhiîl) *İşlâh* adlı

bir de dergi yayımlamıştır. Mombasalı şair Abdullah b. Mes'ûd el-Mezrûî, Zengibar Sultanı Bergaş b. Saîd ile Mombasa valisi arasındaki mücadeleyi anlattığı "Utendi ve'l-akide" adlı şiiriyle meşhur olmuştur.

1818, 1832 ve 1835 yıllarındaki salgın hastalıklar sırasında önemli ölçüde azalan Mombasa'nın nüfusu sömürge döneminin ilk yıllarında Hindistan'dan getirilen Hindu ve müslümanlarla artmaya başlamış, 1898'de 24.700'e, 1931'de 57.000'e, 1958'de 145.300'e çıkmış, bağımsızlıktan sonra 1969'da 247.000'e yükselmiştir. Mombasa bugün Kenya'nın sekiz idare bölgesinden biri olan Sahil'in (Coast) merkezidir. 1989'da 465.000, 1999 sayımında 665.000'i bulan şehir nüfusu 2004 yılı başlarına ait tahminlere göre 800.000'e yaklaşmıştır.

Kenya'nın ve aynı zamanda Doğu Afrika'nın en geniş ticaret limanına sahip olan Mombasa komşu ülkelerin, özellikle kıyısı bulunmayan Uganda'nın zengin ticaret, ziraat ve sanayi bölgelerine hizmet vermektedir. Şehirde Doğu Afrika'nın en büyük petrol rafinerisi ve uluslararası bir havaalanı bulunmaktadır.

Mombasa'daki tarihî eserlerin en eskisi 1570'te yaptırılan Mandhry Camii'dir. Günümüzde Pakistan asıllı müslümanların inşa ettiği Belûcî Camii, Shibu, Nûr ve Mûsâ camileri şehrin en güzel camileridir. Ayrıca şehirde üç Hint tapınağı ve bir Anglikan kilisesi yer almaktadır. İçinde tarihî şehrin de bulunduğu Mombasa adası günümüzde anakaraya batısındaki Makupa karayolu, kuzeyindeki Nyali Köprüsü ve güneydeki Likoni Ferry adlı gemi seferleriyle bağlıdır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Şerîf el-İdrîsî, *La géographie d'Edrisi* (trc. P. A. Jaubert), Amsterdam 1975, I, 47, 56, 58; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 207; *Géographie d'Aboulféda*, II, 207; İbn Battûta, *Seyahatnâme*, I, 280-281; Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekâi Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, I, 167; R. F. Burton, *Zanzibar: City, Island and Coast*, London 1872, II, 23-46; Ahmed Râşid, *Târih-i Yemen ve San'a*, İstanbul 1874, I, 162; L. M. Devic, *Le pays des zendjis ou la côte d'orientale d'Afrique*, Paris 1883, s. 71-74; E. Reclus, *Nouvelle géographie universelle, l'Afrique méridionale*, Paris 1888, s. 799; *Kitâbü'z-Zünûc: Libro degli zengi* (nşr. ve İtalyanca'ya trc. Enrico Cerulli), Somalia (Roma) 1957, I, 233-246; J. Knappert, "Islam in Mombasa", *Acta Orientalia Neerlandica* (ed. P. W. Pestman), Leiden 1971, s. 75-81; J. V. Serrao, *Un voyageur portugais en Perse au début du XVII<sup>e</sup> siècle Nicolau de Orta Rebelo*, Lisbonne 1972, s. 69-77; M. A. Strobel, *Muslim Women in Mombasa, Kenya 1890-1973* (doktora tezi, 1975), University of California, tür.yer.; N. R. Bennett, *A History of*

*the Arab State of Zanzibar*, Cambridge 1978, s. 7-11; M. Abdüllatif el-Bahrâvî, *Fethu'l-'Osmaniyyin 'Aden*, Kahire 1399/1979, s. 177; R. O. Collins, *Eastern African History*, New York 1990, s. 69-70, 82, 115-119; C. Coquery-Vidrovitch, *Histoire des villes d'Afrique noire*, Paris 1993, s. 141, 144; D. C. Sperling, "Rural Madrasas of the Southern Kenya Coast: 1972-92", *Muslim Identity and Social Change in Sub-Saharan Africa* (ed. L. Brenner), London 1993, s. 198-209; Mohamed Bakari - Saad S. Yahya, *Islam in Kenya*, Nairobi 1995, tür.yer.; *Kenya Ülke Etüdü* (haz. Zehra Mumcu - Umur Ceyhan), İstanbul 1997, s. 74-75; Semîha İbrâhîm Muhammed, *Devletü Zencibârî'l-hadîse fi 'ahdi's-Sultân Sa'îd b. Sultân*, Bingazi 2000, s. 26-31, 39, 44, 50-54, 129, 139, 142; A. Fassassi, *Le péché du pape contre l'Afrique*, Paris 2002, s. 170; M. L. Dames, "The Portuguese and Turks in the Indian Ocean in the Sixteenth Century", *JRAS* (1921), s. 1-28; A. Werner, "Mombasa", *IA*, VIII, 409-411; a.mlf. - [G. S. P. Freeman-Grenville], "Mombasa", *EP* (Fr.), VII, 227-229; G. S. P. Freeman - Grenville, "Mazrûî", a.e., VI, 954-957; Ahmet Kavas, "Kenya", *DIA*, XXV, 257.



AHMET KAVAS

#### MONASTIR

(bk. MÜNESTİR).

#### MONDROS MÜTAREKESİ

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilâf devletleri arasında 30 Ekim 1918'de yapılan ateşkes antlaşması.

1918 yılına gelindiğinde I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin de dahil olduğu İttifak devletlerinin her bakımdan aleyhine gelişmeye başlamıştı. 1917 Bolşevik İhtilâli'nin ardından Rusya'da başlayan iç savaş İtilâf devletlerinin askerî gücüne önemli bir darbe vurmuş ve bu durum İttifak devletlerinin savaşın seyrine dair ümitlerini arttırmışsa da aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa katılması yenilgiyi kaçınılmaz hale getirmiştir. Savaş kaybetmekte olduklarını anlayan Almanya - Avusturya - Macaristan - Bulgaristan ve Osmanlı Devleti barışın sağlanması için İtilâf devletleriyle temasa geçmenin yollarını aramaya koyulmuşlardır.

Savaş sonrası yeni dünya düzeni hakkında Ocak 1918'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson tarafından yayımlanan bildiri, Osmanlı Devleti ile müttefiklerini savaşın mağlupları olarak kendilerine dikte edilecek barış şartları konusunda iyimserliğe sevk etmişti. Gerek Wilson prensiplerinde gerekse İngiltere ve Fran-